

România și Pactul Ribbentrop-Molotov: un caz de sechelă eternizată

Ion M. ANGHEL

„Când o cauză este dreaptă, mai curând sau mai târziu, ea va învinge”.

Jules-François Simon

1

Condamnat pe bună dreptate de către unii sau ignorat cu premeditare, spre a-și perpetua efectele nefaste, și chiar folosit cu neșalanță de către alții, criminalul Pact Ribbentrop-Molotov¹ încă se menține în actualitate cu întreaga suită de fărădelegi produse, prin păstrarea sechelilor pe care le-a lăsat. Și mai grav ni se pare că recurgerea la un asemenea trist experiment nu pare a fi exclusă nici în cadrul evoluțiilor care se prefigurează, existând riscul de a fi repetat; în evoluțiile din competiția economică, în perspectiva constituirii unei armate comune alături de NATO și pe parcursul unei apropieri continue dintre Federația Rusă (cu Turcia de partea sa) și Germania, care, la fel ca și celelalte state europene, depind de gazul rusesc, nu este greu de presupus în ce poziție s-ar putea afla România.

Nicio graniță a unui stat nu a mai fost de atâtea ori modificată ori supusă unei reglementări în decursul istoriei ca cea de răsărit a României – când pe Nistru, când pe Prut. Un cercetător în domeniu² constata că această frontieră de răsărit a României a cunoscut 12 invazii rusești și că toate reglementările aveau loc fără ca România să fi participat la acele acte dispuse ori impuse de alte puteri pe seama ei. Le-aș adăuga și pe cele din ultimul secol: după Conferința de pace de la Paris (1920) ne-au fost impuse Pactul Ribbentrop-Molotov (1939), ultimatumul de la Moscova (1940), ocuparea Basarabiei (1944), care s-au pretins legitime apoi prin Convenția de armistițiu (1944) și Tratatul de pace de la Paris (1947), precum și cedarea Insulei Șerpilor (1948). Nu știu dacă ispita acestor samavolnicii o constituie Carpații și plaiurile basarabene ori mai degrabă rudimentarul instinct al acaparării fără limite al vecinului nostru, dar rămâne de reținut tristul fapt că românii dintre Prut și Nistru nu puteau avea un destin mai vitreg decât acesta³.

1. Vezi William L. Shirer, *Le troisième Reich, des origines à la chute*, vol. 1, *La montée du nazisme*, Stock, Paris, 1961; Walther Hofer, *Hitler déchaîne la guerre: étude sur les relations internationales au cours de l'été 1939*, Éditions du Seuil, Paris, 1967.
2. Vezi Nicolae I. Arnăutu, *12 invazii rusești în România*, Saeculum I.O., București, 1996.
3. Vezi Ion M. Anghel, *Politica externă a României cu privire la Basarabia reflectată în activitatea diplomaților săi*, Universul Juridic, București, 2016; *idem* (coord.), *Politica externă și diplomația*

Actul politico-juridic internațional – temeiul năpăstuirii Basarabiei prin ruperea din teritoriul român, împreună cu populația dintre Prut și Nistru – îl constituie nefastul Pact Ribbentrop-Molotov¹; a urmat apoi ciuntirea teritorială a Republicii Moldova, prin ruperea județelor din partea de nord și de sud a acesteia, în baza liniei Kalinin². Astfel, teritoriul Republicii Moldova a fost fragmentat într-un mod absurd și criminal, spre a lega Basarabia, teritoriu românesc, de creația artificială a fostei RSSM de pe teritoriul Ucrainei, cu care nu avea nimic în comun. Concomitent cu discuțiile ce aveau loc între Marea Britanie, Franța și URSS – la care urmau să se alăture și alte state, inclusiv România –, se desfășurau tratative și între Germania hitleristă și Uniunea Sovietică bolșevică. Dar, în vreme ce Hitler, care urmărea „să-și întindă spațiul său vital spre Est”, avea în vedere atacarea la 1 septembrie 1939 a Poloniei și de aceea era teribil de grăbit, fiind gata să-l trimită pe Ribbentrop la Moscova, Molotov prefera o discuție „pe etape”. Cu toate acestea, Molotov a fost cel care a lansat ideea unui pact de neagresiune germano-rus, iar Hitler a preluat sugestia lui Molotov. Ribbentrop a sosit la Moscova în 19 august 1939³.

De subliniat că ambele acțiuni se plasau în afara ordinii juridice și morale, insultând istoria și ideea de justiție.

Prevederea de la punctul 3 al Protocolului adițional secret la Tratatul de neagresiune dintre Germania și URSS de la Moscova, 23 august 1939 („În privința sud-estului Europei, din partea sovietică este subliniat interesul pentru Basarabia. Partea germană declară totalul dezinteres politic pentru aceste regiuni”), document ce avea să intre în istorie sub numele Pactul Ribbentrop-Molotov, a sunat ca un *Big Bang* pentru soarta impusă României. Cărdășia Reich-ului nazist al lui Hitler cu Rusia bolșevică a lui Stalin avea în vedere coordonarea intereselor în masacrarea statelor aflate în spațiul dintre ele, spre a se constitui într-un bloc (rezultând că pactul anti-Comintern nu era îndreptat împotriva Rusiei) din care avea să se declanșeze aventura – o conflagrație teribilă care să împartă Europa în două sfere, pentru realizarea visului obsesiv de dominare⁴. Pentru România, destinul era și mai necruțător, deoarece acest colos acaparator, URSS, și-a extins pretențiile, adăugând la Basarabia și Bucovina de Nord; totul urma să se desfășoare, în disprețul Dreptului internațional, într-un cadru de perfectă colaborare nazisto-bolșevică, din care aceștia aveau de profitat.

Pusă la cale cu mai bine de 80 de ani în urmă (23 august 1939) și încropită în scopuri criminale de capii celor mai crunte ideologii – nazismul și bolșevismul –, această infamantă concusiune de a sfărteca și subjuga națiunile mai mici, prin ocuparea sau ruperea din teritoriile lor și înrobirea popoarelor, a fost deghizată cu tupeu într-o notă de normalitate și

României pe parcursul unui secol de la înfăptuirea României Mari, vol. 1, Academia Română, București, 2018, pp. 242-245; Ion Șișcanu, *Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române: 1940*, Civitas, Chișinău, 2007, pp. 47-61; Ion M. Anghel, „Republica Sovietică Socialistă Moldova (1941-1991)”, în *idem* (coord.), *Politică externă și diplomația României...*, ed. cit., pp. 201-223.

1. Ion M. Anghel, „Basarabia – pământ românesc”, *GeoPolitica*, 2016, pp. 217-228.
2. Măsura de factură cinică și antiromânească a fost legată de Mihail Kalinin, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al URSS (1938-1946), care a aprobat în 1940 ca hotarul dintre Ucraina și RSS Moldova să se traseze astfel încât părți din teritoriul Basarabiei și Bucovinei de Nord să fie încorporate în Ucraina, în vreme ce RSS Moldova i-a revenit un segment din stânga Nistrului, cu scopul de a segmenta populația românească dintre Prut și Nistru, spre a urgenta procesul de rusificare a acesteia; Ion Șișcanu, Valeriu Văratec, Valeriu Matei, *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, Universitas, Chișinău, 1991, pp. 82-83.
3. Pentru o prezentare a discuțiilor și negocierilor germano-ruse, vezi William L. Shirer, *op.cit.*, pp. 675-714.
4. Referitor la evocarea episoadelor de atracție ruso-germană începută cu secole în urmă, vezi Florin Constantiniu, *Între Hitler și Stalin. România și Pactul Ribbentrop-Molotov*, Danubius, București, 1991, pp. 5-35.

înnobilată prin atribuirea ce i-a fost dată, în mod fals, de Tratat de neagresiune. Rostul pactului de neagresiune, după cum se vede, era cu totul altul decât cel care, cu multă emfază, fusese proclamat, în mod ostentativ, ca având o intenție pașnică și benefică pentru Europa. Se ascundea tocmai ce se pusese la cale de cei care urmăreau împărțirea Europei, textul în cauză nelăsând loc pentru niciun fel de îndoială. Dovada că nu se avea în vedere prevenirea agresiunii, dimpotrivă, aceasta constituind obiectivul real al Pactului, o reprezintă faptul că nici nu s-a aplicat, deoarece și-au atins scopul criminal urmărit prin Protocolul adițional secret de subjugare a altor națiuni.

Pactul Ribbentrop-Molotov a însemnat, printre altele, condamnarea despotică și criminală, urmată de execuția prin cele trei ultimatumuri, când a fost distrusă România Mare – după cum se vede, pentru totdeauna –, dar nu numai a ei. La vremea când era părăsită de aliații ei și se afla între Hitler și Stalin (*Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov*, așa cum, sugestiv, își intitulează studiul Florin Constantiniu), în mai puțin de trei luni, ca urmare a asaltului la care a fost supusă prin ultimatumul din 25-27 iunie 1940 de la Moscova – în fapt, agresiunea sovietică armată, sentința arbitrală a lui Ribbentrop și Ciano (30 august 1940), precum și a Tratatului de la Craiova cu Bulgaria (7 septembrie 1940) –, România a fost măcelărită, rupându-i-se o treime din teritoriu, iar cetățenii români au devenit supușii ocupanților (Rusia, Ungaria și Bulgaria)¹. România s-a aflat pe marginea prăpastiei și a fost nevoită apoi să se angajeze în războiul de eliberare a Basarabiei și Bucovinei de Nord, ce fuseseră acaparate de URSS. După aceea, șirul tragic a continuat cu dezastrul, când tiranii hrăpăreți s-au încăierat între ei declanșând cel de-al Doilea Război Mondial, cu toate grozăviile care l-au însoțit. Prin Tratatul de pace de la Paris (1947)², URSS și-a făcut singură dreptate, în disprețul unui principiu elementar – *nemo iudex in causa sua*, acoperindu-și samavolnicia, și a anulat numai sentința arbitrală de la Viena; restul efectelor Pactului Ribbentrop-Molotov au rămas așa cum se preconizase prin acesta.

Invocând situația critică a vremii – amenințarea agresiunii fasciste în Europa și a militarismului japonez în Asia –, când se susține că URSS trebuia să ia o grea decizie, Congresul Deputaților Poporului al URSS (24 decembrie 1989), având grijă ca prin formulări ambigue să atenueze cât mai mult din răspunderea ce în mod clar revenea URSS, a declarat totuși Tratatul de neagresiune, iar în consecință și Pactul adițional secret (care viza România) ca fiind lipsite de teme și fără valabilitate, confirmând că tratatul a devenit nul din momentul în care a avut loc atacul german (22 iunie 1941). Precizăm că și în situația în care referirea s-ar fi făcut pur și simplu la Tratat, fără nicio altă mențiune despre Protocolul adițional secret, nu se poate înțelege în mod cert, în virtutea regulii *accessorium sequitur principali*, decât în sensul că nicio anexă nu ar putea să rămână neatinsă, supraviețuind fără actul principal; ca atare, cauza încetării protocolului, s-a pretins în mod nejustificat, ar fi atacul german (22 iunie 1941). Congresul recunoștea de asemenea că Protocolul secret în baza căruia avusese loc împărțirea sferelor de influență între URSS și Germania – de fapt, ele își coordonau agresiunile proiectate – era din punctul de vedere al dreptului internațional contrar suveranității și independenței câtorva state terțe și că se încălcau prevederi ale tratatelor încheiate între ele. În continuare, se fac referiri în declarație la tratatele de frontieră cu Letonia, Lituania și Estonia, încheiate în baza Tratatului de pace din 1920 și la Tratatul de neagresiune (1926-1933); aceleași referiri se fac și cu privire la Polonia și Finlanda; nicio mențiune despre Basarabia și Bucovina de Nord, dar și în ceea ce privește unele reglementări internaționale care legau părțile (Pactul Briand-Kellogg – 1928, Protocolul pentru punerea în vigoare a acestui tratat sau Protocolul convenit între Titulescu și Litvinov – 1936 ș.a.).

1. Ion M. Anghel (coord.), *Politica externă și diplomația României...*, ed. cit., pp. 119-120, 140-145.
2. *Ibidem*, pp. 165-176.

Într-o altă frază, se fac referiri la „toate celelalte acorduri sovieto-germane” sau la „Protocolul suplimentar din 23 august 1939, precum și orice alte acorduri secrete cu Germania”. Textul este confuz¹, iar situația Basarabiei este greu de găsit în acest document, ceea ce i-a permis Federației Ruse să pretindă inaplicabilitatea acestuia în cazul României.

Pactul Ribbentrop-Molotov a fost condamnat în termeni categorici (și totuși ambigui, pentru că nu atacă Germaniei reprezentă motivul încetării acestui document, ci înseși clauzele lui, care sunt contrare regulilor dreptului internațional) chiar de statul autor, Congresul Deputaților Poporului din URSS considerându-l lipsit de temei și fără valabilitate, dar și de alte state, inclusiv de Parlamentul României (1991), iar apoi a fost circumstanțiat – limitat ca efect, doar la Țările Baltice, încât să se poată susține că nu se aplică și în cazul ultimului rapt, ce a avut loc ca urmare a ultimatumului din 25 iunie 1940, cel al Basarabiei și Bucovinei de Nord.

La mai bine de 80 de ani de la cea mai imorală și nelegiuită întovărire ruso-germană sub bagheta unor funeste personalități precum Hitler și Stalin, comentariile din presa rusă folosesc încă același limbaj al apartenenței Basarabiei la URSS, totul bazându-se pe Pactul Ribbentrop-Molotov. Tocmai de aceea, în Rezoluția Parlamentului European se exprimă îngrijorarea cu privire la încercările conducerii de astăzi ale Federației Ruse de a denatura istoria și a șterge cu buretele crimele regimului comunist.

Târgul de la Ialta, care a urmat Pactului Ribbentrop-Molotov, cu împărțirea zonelor de influență între învingătorii din cel de-al Doilea Război Mondial (când România a fost pusă de Aliați, în proporție de 90%, la discreția URSS), ne reamintește, într-un alt context, despre Pactul de neagresiune ruso-german (23 august 1939), când s-a desenat împărțirea Europei, prin instalarea Cortinei de Fier, dar se consfințează totodată și deplina libertate a URSS de a acționa față de România, în forma în care era prevăzută prin Tratatul de pace de la Paris (1947); cât de complicitară a fost această înțelegere rezultă și din faptul că, la o lună după ce Nicolae Ceaușescu a denunțat-o la Congresul PCR (1989), acesta a fost înlăturat tot printr-o înțelegere, de această dată, la Malta².

2

Așa cum era firesc, au existat riposte și din partea României, și din partea românilor din Basarabia. România a încercat într-adevăr să obțină în tratatele încheiate cu Federația Rusă și Ucraina o repudiare a efectelor Pactului Ribbentrop-Molotov, cel puțin ca o satisfacție morală, dacă nu și ca o reparație.

De menționat că, în contextul destrămării URSS, când Ucraina și-a declarat independența ca stat, a fost adoptată Declarația Parlamentului României privind Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele acestuia pentru țara noastră (24 iunie 1991), în care se menționa că Uniunea Sovietică a anexat în baza Pactului Basarabia, Ținutul Herței și Nordul Bucovinei,

1. Referitor la ambiguitatea textului, vezi Aurel Preda-Mătășaru, *Tratat de relații internaționale moderne și contemporane (1648-1947)*, vol. 3, Lumina Lex, București, 2001, pp. 211-212.
2. Chiar dacă summitul sovieto-american (întâlnirea dintre președintele american George H.W. Bush și președintele sovietic Mihail Gorbaciov, din 2-3 decembrie 1989, Malta) a declanșat o evoluție în Europa care a dus la prăbușirea sistemului comunist, desființarea Tratatului de la Varșovia și a CAER, țările din Blocul de Est îndreptându-se spre structurile euro-atlantice, actul celor două superputeri se înscrie în tiparul tradițional al dominării statelor mici de către marile puteri ale lumii.

declarându-l nul și neavenit *ab initio*¹. Conducătorii României din acea vreme erau foarte preocupați să nu-i deranjeze pe vecinii noștri, Federația Rusă și Ucraina, și inspirându-se din filosofia defetistă la modă din acea vreme, când România făcea concesii după concesii – precum „să uităm trecutul” ori „sacrificii istorice”, în realitate, niște sintagme stereotipe comode, la care se apela spre a ascunde lipsa de viziune și lășitatea –, Parlamentul României a ratificat tratatele prin care se consfințeau sacrificiile impuse prin Pactul Ribbentrop-Molotov fără nicio problemă; în acest fel a fost lichidată și ultima fărâmă de speranță a românilor din zona de răsărit a țării.

În termenii Rezoluției Parlamentului European cu privire la comemorarea a 80 de ani de la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial și importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei (B9-0097/2019) se arată și că, pe 23 august 1939, „Uniunea Sovietică comunistă și Germania nazistă au semnat Tratatul de neagresiune cunoscut sub numele Pactul Molotov-Ribbentrop și protocoalele sale secrete, împărțind astfel Europa și teritoriile unor state independente în sferile de interes ale celor două regimuri totalitare și deschizând calea către izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial”². Este menționată printre aceste victime și România, când „în iunie 1940 i s-au ocupat și anexat părți din teritoriu, care nu i-au fost niciodată returnate”. Se arată că, după înfrângerea nazismului și sfârșitul conflagrației, unele țări au rămas sub ocupație sovietică și că la baza celui mai devastator război din istoria Europei s-a aflat Tratatul de neagresiune nazisto-sovietic din 23 august 1939.

Salutând poziția adoptată de UE prin această declarație, este de menționat cât se poate de clar că, în ceea ce ne privește, nu este suficientă totuși doar condamnarea Pactului, în condițiile în care efectele acestuia încă se mențin; nedreptatea nu se înlătură de la sine, ci se eternizează când se practică în continuare; răul nu încetează prin uitare și nici nu se revine la legitimitate.

Se înțelege că o asemenea atitudine, cât se poate de pozitiv exprimată la nivelul Europei din zilele noastre – condamnarea unor sisteme de politică externă și de guvernare nedemocratică –, reprezintă o treaptă în evoluția generală de abordare a acestei probleme, dar nu și înlăturarea ca atare a efectelor ei. Cu toate acestea, ea marchează atitudini care pot duce în direcția ce reprezintă normalul – eliminarea totală a consecințelor unui act criminal comis pe seama unei nații. De aceea, în loc de contemplare, se impun inițiative spre a o menține în actualitate și a promova această evoluție a înlăturării răului, interpretând-o ca pe un prilej ce ni se oferă.

3

Fără a subscrie, dimpotrivă, respingând învinuirile nefondate și belicoase debitate de Molotov ca argument, cu ocazia ultimatumului din noaptea de 25 iunie 1940, trebuie să recunoaștem totuși că România a rămas datoare față de românii din stânga Prutului în unele momente de răscruce din istoria noastră (la intrarea României în Primul Război Mondial în 1916, capitularea din 1940 ș.a.).

Guvernanții noștri de atunci, dar și cei din zilele noastre, nu au fost în stare sau poate că nici nu au vrut cu adevărat să promoveze acțiuni și să folosească prilejul unei asemenea

1. Nu pot să nu-mi amintesc de faptul că am lucrat pe textul proiectului de rezoluție, care a fost elaborat în cadrul comisiei de politică externă a Parlamentului României și aprobat pe 24 iunie 1991.
2. Rezoluția Parlamentului European referitoare la comemorarea a 80 de ani de la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial și la importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei (2019/2819(RSP)), B9-0097/2019, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2019-0097_RO.html

dezavuări – condamnarea odiosului târg. Nu numai că nu au reușit să înscrie în tratate ceea ce Congresul însuși condamnase, dimpotrivă, s-au resemnat definitiv, acceptând ca în Tratatul de prietenie cu Federația Rusă să fie repetată, la cinci decenii distanță și în condiții de pace, dar și cu titlu expiator – răzbunare și umilință, deși contextul era unul pretins amical –, recunoașterea unei crime pe care nu o săvârșisem, confirmând învinuirea înscrisă în Tratatul de pace (1947), că România ar fi comis o agresiune împotriva URSS, deși tocmai țara noastră fusese victima agresiunii sovietice din 1940. Ultimatumul de la Moscova din 26 iunie 1940 era formulat în termeni amenințători, României cerându-i-se „să-i înapoieze *cu orice preț* Basarabia”, iar propunerea acesteia de a negocia era respinsă („nu poate să acorde nicio amânare, toate termenele au expirat”); erau ilustrate cât se poate de dur dictatul și amenințarea cu folosirea forței armate. Răspunsul dat a fost „Guvernul român se vede nevoit să accepte condițiile de evacuare în răspuns sovietic”¹. Toate acestea arată încălcarea principiului de nerecurgere la agresiune prevăzut în Pactul Briand-Kellogg, Convențiile de la Londra privind definirea agresiunii și Protocolul pentru punerea în aplicare a acestora, încât rezultă fără niciun fel de dubiu dreptul natural al unui stat de a-și recupera teritoriul ocupat în disprețul regulilor sus-menționate. Pare de neexplicat și greu de înțeles cum de a fost posibil ca, după perioada ternă a politicii externe și diplomației române, aliniată strict la indicațiile Moscovei, România să-și afirme, după 1964, propria politică externă independentă, desfășurată în interes național, sfidând hegemonia URSS, încât în anii '80 neînțelegerile dintre cele două să ajungă la paroxism, iar după 1989, când Blocul de Est s-a destructurat (desființarea Tratatului de la Varșovia și a CAER și întreaga încrângătură de relații stabilite pe criteriu ideologic), România să revină la complexul anterior, pe care-l respinsese, și să accepte un tratat care, în forma inițială, constituia o piedică în accesarea României în structurile euroatlantice.

Remarcăm că toate înțelegerile româno-ruse de după 1940 au la bază lipsa de consimțământ valabil, ca urmare a amenințării și folosirii forței asupra unei țări aflate sub control. România nu ar fi putut ridica o asemenea problemă, atunci când se afla sub represiva ocupație rusească, dar nici mai târziu nu putea să o facă, pentru că era parte într-o alianță militară cu URSS, iar forțele armate ale Tratatului de la Varșovia ar fi reacționat, așa cum au făcut-o și în alte cazuri. Tratatul de pace de la Paris (1947) nu reprezintă altceva decât transpunerea, cu încuviințarea Alianților, a tiparului Pactului Ribbentrop-Molotov într-un document internațional, pretins a fi decent și legitim (când nici nu era necesară ratificarea de către România pentru ca acesta să intre în vigoare. Și mai stupefiantă este sintagma „dispozițiile acordului sovieto-român, din 26 iunie 1940” din tratat (art. 1), când în realitate era vorba pur și simplu despre ultimatumul lui Molotov, „să înapoieze cu orice preț Basarabia în cursul zilei de 27 iunie” (la care răspunsul guvernului român a fost că „se vede silit să evacueze”, redând termenii de amenințare și cei de capitulare într-un mod care nu poate fi mai rudimentar), neputând fi vorba de un tratat. Toate înțelegerile româno-ruse intervenite după 1940 au la bază lipsa de consimțământ: amenințarea și folosirea forței pentru a smulge consimțământul. Însuși Tratatul de pace (1947) este formulat în termeni nimicitor de duri, este înrobitor, ca și cum România, și nu Reich-ul german a fost cea care a declanșat războiul, în vreme ce autorul raptului din 1940 nu ar fi fost URSS².

1. Ion C. Popa, *Fața nevăzută a agresorului. Pactul Ribbentrop-Molotov și urmările lui pentru România*, Semne, București, 2017, pp. 190-206.
2. Ion M. Anghel, „Tratate și... tratate”, în Ion M. Anghel, Lucian D. Petrescu, Valeriu Tudor, *Pagini din diplomația României*, vol. 2, Junimea, Iași, 2010, pp. 135-165; Aurel Preda-Mătășaru, *op.cit.*, vol. 3, pp. 88-92.

Subliniez totodată că trasarea noii geografii politice a Europei în baza Pactului Ribbentrop-Molotov (1939), prin desființarea unor state și împărțirea teritoriului lor ori modificarea frontierelor și ruperea din teritorii, precum și concretizarea acestei noi arii geografice în ultimatumul de la Moscova (25 iunie 1940) și agresiunea armată a URSS împotriva României, cu raptul Basarabiei și Bucovinei de Nord, reprezentau acte situate în afara ordinii juridice internaționale; agresiunea împotriva unor state și crimele de război constituiau infracțiuni internaționale¹ ce nu se prescriu, încât este vorba de un act ilicit, care exclude validitatea acestuia, iar actele succesive ce i-au fost adăugate, tot în condiții de dominație, excludeau consimțământul liber al României (din 1944 și până în 1990 era ținută cu forța sub controlul URSS).

În mod explicit și ireversibil, s-au definitivat însă efectele care aveau la bază Pactul Ribbentrop-Molotov prin Tratatul privind regimul frontierei de stat româno-ucrainene (Cernăuți, 2003), art. 1: „Frontiera de stat dintre România și Ucraina trece pe teren astfel cum este definită și descrisă în Tratatul dintre Guvernul RPR și Guvernul URSS privind regimul frontierei de stat româno-sovietice, colaborare și asistență, semnat la București la 27.02.1961, precum și toate documentele de descriere între România și URSS”².

Așadar, nefastul pact a fost reconfirmat în ce privește efectele lui, iar întregul șir de acțiuni interzise în dreptul internațional au fost omologate; constituie o reglementare tipică, ce se impune unui beligerant învins, deși nu avusese loc un război – promovarea de interese care nu erau ale României. Menționez că, în prima versiune a mandatului de negocieri, propusesem să ne menținem în limitele reglementării doar a problemelor tehnice, spre a ne rezerva posibilitatea unei antamări politice ulterioare, prin care să atenuăm efectele raptului, ceea ce președintele de atunci al țării nu a aprobat. Nici propunerea de a avea consultări cu Republica Moldova, care se afla și ea în negocierea frontierei cu Ucraina, nu a fost reținută. Astfel, întrebarea care se naște este dacă nu s-a trecut peste limită, consimțind efectele unui abuz distrugător de țară (în dauna României și a Republicii Moldova).

În raport cu reglementările internaționale ale vremii, pactul în sine constituia, încă de la originea sa, o crimă de drept internațional, dar menținerea acestuia, respectiv renunțarea pentru totdeauna la înlăturarea efectelor lui, în ciuda faptului că este condamnat, îndreptățesc afirmația că actuala reglementare se conturează ca fiind chiar o versiune – cu unele adaptări, dar de aceeași esență – a pactului, într-un context similar celui din 1939. Cu alte cuvinte, această nouă reglementare ce ni se prezintă ca o evoluție, ca temeinică și durabilă se bazează pe vicii, aflându-se în afara legii și a legitimității.

Surprinde faptul că România a dat dovadă de complezență nejustificată, dacă nu chiar periculoasă, acceptând de bunăvoie ca Federația Rusă să facă parte în continuare din Comisia Dunării, deși aceasta nu mai era stat riveran din 1991. Cu toate că s-a numărat încă de la început printre statele inițiatoare și a participat activ la reuniunile pregătitoare ale unei conferințe diplomatice pentru revizuirea Convenției privind navigația pe Dunăre (Belgrad, 1948), la care Federația Rusă, nemaifiind riverană la Dunăre, nu mai putea participa și să facă parte din Comisia Dunării, România s-a grăbit să răspundă pozitiv la demersul Germaniei (care nici nu era încă parte a Convenției) de nerevizuire a Convenției, pentru menținerea situației existente (cu Federația Rusă prezentă la Convenția Dunării). Așadar, România acceptă ca Federația Rusă să rămână în poziția pe care a avut-o URSS, de a-i fi fost controlat teritoriul timp de patru decenii, legitimând rolul pe care încă și-l arogă Federația Rusă

1. Vezi Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, Rezoluțiile 2164 (XXI) și 2202 din 1966; art. 5 (1c și d) și art. 8 din Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale (1998).
2. Referitor la negocierea și încheierea tratatului cu Ucraina, vezi Aurel Preda-Mătășaru, *op.cit.*, pp. 75-87.

în zona respectivă. Deși cele șapte state care fac parte din Comisia Dunării, riverane fiind la Dunăre, sunt totodată și membre ale UE și NATO, ele continuă să mențină în Comisie Federația Rusă, fără ca aceasta să mai fie stat riveran la Dunăre – deci fără legitimitate, aflându-se în contradicție cu prevederile Convenției, în care sunt avute în vedere exclusiv statele riverane. Or, dacă UE și NATO, făcând concesii pe seama altora, se lasă controlate de Federația Rusă, care ar mai putea fi situația României, o țintă de veacuri pentru Rusia¹.

Predispoziția românilor la „tranzacționism” poate fi explicată și înțeleasă până la un punct prin situațiile critice și ultimative cărora națiunea română a trebuit să le facă față. Dar această modalitate de a gestiona situațiile cu care ne confruntăm nu trebuie să devină o constantă; nu numai că nu asigură apărarea și promovarea intereselor României, dar mai este și jenantă: lipsa de demnitate ne descalifică și vom fi tratați ca atare, mai mult, la adăpostul acestei atitudini care nu ne onorează se fac tot felul de compromisuri și suntem mereu perdanți, chiar dacă aparent se creează perspective de rezolvare a problemelor. Trebuie să înțelegem că, până la urmă, o națiune care nu se respectă și nu înfruntă obstacolele cu responsabilitate nu se poate apăra prin asumarea de angajamente păguboase.

4

Dacă românii din dreapta Prutului, conducătorii națiunii noastre, neinteresați și impasibili fiind nu aveau nicio legătură cu evenimentele care se desfășurau atunci la Chișinău², ei pregătindu-se cu sârg să intre în cascada concesiilor galante și iresponsabile (doar în 1916, odată cu semnarea la București a Tratatului de alianță și a Convenției militare cu puterile Aliate, se optase pentru alianța cu Rusia, ceea ce arăta că problema Basarabiei era bifată, urmând cedarea acesteia; când s-a încercat, în 1941, înlăturarea consecințelor agresiunii sovietice prin ultimatumul din 25-26 iunie 1940, am ajuns sub stăpânire rusească pentru 45 de ani, și aveau să mai urmeze și altele), în vreme ce oamenii de rând trăiau emoția mult întârziată a evenimentelor ce aveau loc, deși nu exista un proiect instituțional la nivel național, românii din stânga Prutului când respingeau, când invocau Pactul Ribbentrop-Molotov. Cu toate acestea, avea să se producă în mod logic un mare eveniment pentru români: scoaterea de sub stăpânirea rușilor a unui teritoriu cu o populație majoritar românească, ce-i fusese răpit României: Declarația de independență a Republicii Moldova (Chișinău, 27 august 1991).

Prăbușirea URSS (1991) nu putea să nu aibă efecte și asupra Basarabiei. Toate națiunile care alcătuiau acest imperiu și-au exercitat dreptul la autodeterminare, încât nici Basarabia nu putea să ajungă acum sub guvernare ucraineană și trebuia să pună capăt statutului de zonă ocupată, pe care îl avea, revenind la ceea ce fusese până la raptul din 1940. Nu a ales, în opinia mea, cea mai înțeleaptă soluție – care era și cea legitimă –, ci una incomplet elaborată și ezitantă, în locul unei soluții de perspectivă; ideea că Basarabia face doar primul pas rezultă și din discuția purtată de Aurel Preda cu Mircea Snegur³. În fapt, această egoistă și pasivă strategie s-a dovedit a fi neinspirată, pentru că oricum românii scăpaseră de jugul rusesc, dar evoluția spre reîntregire s-a împotmolit; autodeterminarea românilor a fost una limitată doar la segmentul de oameni aflați în Republica Moldova, în vreme ce restul celor

1. Ion M. Anghel, „De ce Federația Rusă mai face parte din Comisia Dunării?”, în Ion M. Anghel, Lucian D. Petrescu, Valeriu Tudor, *Pagini din diplomația României*, vol. 4, Junimea, Iași, 2012, pp. 319-347.
2. Cel care a redactat textul Declarației recunoștea că a ajuns la Chișinău fără a avea aprobarea MAE al României; Aurel-Mătășaru, *op.cit.*, pp. 70-71.
3. Aurel Preda, „Secvențe din activitatea mea ca diplomat al României”, *Pagini din diplomația României*, vol. 2 (pp. 70-77) și vol. 3 (pp. 69-70), Junimea, Iași, 2010-2011.

dintre Nistru și Prut și Bucovina de Nord au rămas ca minoritari în Ucraina; nu ar trebui omisă nici tendința de nuanță autonomisto-secesionistă care a existat în locul unei atitudini tranșante, unioniste. Basarabia nu a revenit la România și a lăsat impresia că cei implicați s-ar fi inspirat din ideile, învinuirile ce ni s-au adus de Molotov când i-a transmis ministrului român Davidescu ultimatumul din 1940. Menționez și poziția oficială a Chișinăului cu prilejul celor două runde de negocieri purtate în vederea încheierii unui tratat de bază, când preopinental meu de la Chișinău avea o cu totul altă viziune despre relațiile dintre țările noastre, fundamentând statalitatea Republicii Moldova pe Pactul Ribbentrop-Molotov¹. În același timp, trebuie spus că nici guvernării de la București nu au fost hotărâți, dimpotrivă, rezervați în această problemă². Încercările care veneau de la Chișinău, de apropiere – proiecte și acțiuni –, nu au avut succes; un diplomat român, implicat în evoluțiile care aveau loc, relatează faptul că președintele României refuza orice contacte de acest gen, neprimind mesagerii lui Snegur; un alt președinte a semnat tratatul cu Ucraina, iar un altul aprecia că nu a venit încă timpul reîntregirii. Era bine de știut că, în procesul de globalizare în care ne aflăm, separată de România, Republica Moldova reprezintă mult mai puțin, iar șansa de afirmare a românilor rămâne mult mai redusă. Înconjurată sufocant din trei părți și sub omniprezența rusă în regiune, nu este greu de anticipat care ar putea fi destinul românilor din Basarabia dacă vor rămâne separați de România.

Astfel, în Declarația de independență a Republicii Moldova, adoptată la Chișinău de Parlamentul Republicii Moldova „în virtutea dreptului popoarelor la autodeterminare”, se proclama în mod solemn că Republica Moldova este un stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, dar nu și revenirea la România, spre întregirea poporului român din care a făcut parte până la ultimatumul de la Moscova din 25-26 iunie 1940, situație impusă României prin forță, în baza Pactului Ribbentrop-Molotov (23 august 1939) și a tratatelor care l-au urmat, când România a plătit cu sânge și a suportat ocupația sovietică timp de o jumătate de secol pentru încercarea de a salva Basarabia. Prin aceasta, românii din Basarabia nu au depășit faza în care s-au aflat pe 24 ianuarie 1918, declarându-se stat independent fără a face însă și pasul următor, ca la 27 martie 1918, de a se uni cu Țara. Dacă Basarabia a constituit o parte din România și a fost răpită de Rusia, nu există o explicație plauzibilă cu privire la motivul pentru care românii din Basarabia nu au făcut și pasul următor, spre reîntregire. Dar, și mai grav, de ce guvernării de la București au decis ei, cu de la sine putere, să-i abandoneze sub stăpânirea Ucrainei pe conaționali noștri din această zonă. Este evident că politica de a face concesii peste concesii explică acest fiasco.

După ce se evocă Declarația din 28 iunie 1991, adoptată în Conferința Națională „Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele sale pentru Basarabia”, în Declarația de independență a Republicii Moldova se face referire *inter alia* la dezmembrarea teritoriului național și se ia act de faptul că parlamentele multor state consideră că înțelegerea dintre URSS și Germania, de pe 23 august 1939 (Pactul de neagresiune), este nulă *ab initio*; cerând lichidarea consecințelor juridice, „Proclamă solemn în virtutea dreptului poporului la autodeterminare” că „Republica Moldova este un stat suveran, independent și democratic”, solicitându-le tuturor statelor și guvernelor lumii recunoașterea independenței sale.

Care au mai fost atunci rațiunile de a invoca în Declarație rolul nefast al Pactului Ribbentrop-Molotov, inclusiv condamnarea acestuia (28 iunie 1991) la Conferința de la Chișinău sau ocuparea Basarabiei și a Bucovinei de Nord prin forță (28 iunie 1940), mișcarea națională de eliberare și altele, dacă s-au oprit la jumătatea drumului?

1. Ion M. Anghel, „Poziția României față de Basarabia”, în *Politica externă și diplomația României...*, ed. cit., pp. 260-262.
2. *Ibidem*, pp. 258-260.

Declarația reprezintă, într-adevăr, actul de exercitare a dreptului pe care îl au popoarele la autodeterminare: „Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele” (art. 1, alin. 1 din cele două pacte internaționale referitoare la drepturile civile și politice și la drepturile economice, sociale și culturale). Or, soarta românilor aflați în zona dintre Prut și Nistru – teritoriu și populație ce erau parte din România Mare – se hotărâse într-un mod nelegitim și cu violență: Pactul Ribbentrop-Molotov și *ultimatumul* din 25-26 iunie 1940 (o agresiune a URSS împotriva României, precum și suita de acte prin care au fost violate normele dreptului internațional: ocuparea acestei zone și după 23 august 1944, Convenția de armistițiu, Tratatul de pace din 1947, predarea Insulei Șerpilor și toate celelalte reglementări intervenite și impuse de URSS), care aveau menirea să acopere și să legitimizeze stăpânirea prin mijloace în afara regulilor de drept. Cum aceste acte nu puteau să confere legitimitate doar prin simplă impunere, în niciun caz nulitatea lor nu putea să dispară; de altfel, prin Declarația Congresului Deputaților Poporului din URSS, se recunoștea faptul incontestabil că pactul a fost un act prin care s-au încălcat normele de drept internațional. Principiul de logică *cessante causa* (nemaifiind în vigoare, ca urmare a condamnării și declarării nulității absolute *ab initio*, pactul Ribbentrop-Molotov, care a stat la baza actului ilicit – ultimatumul din 25 iunie 1940 de la Moscova și agresiunea armată sovietică), *cessat effectus* (a încetat *ipso facto* stăpânirea Basarabiei și a Bucovinei de Nord de către URSS) s-a transpus în regula de drept *quod nullum est, nullum producit effectum* – ceea ce nu este nu poate produce niciun efect; dispărând legitimitatea care trebuie să existe la baza oricărui raport juridic, acesta s-a desființat, revenindu-se la ceea ce existase până la 5-7 iunie 1940. Are loc repunerea în situația anterioară, *restitutio in integrum*; or, în 1991, Basarabia și Bucovina de Nord nu au revenit la România.

Dreptul popoarelor de a dispune de ele însele¹, consacrat în mod individual ca principiu al dreptului internațional și validat ca normă imperativă, ce creează obligații *erga omnes* (opozabile tuturor) prin mai multe decizii și avize ale Curții Internaționale de Justiție, nu-și are aplicație și în acest caz, deoarece locuitorii din zona respectivă, ca descendenți ai celor dinaintea raptului, făceau parte integrantă din națiunea română și nu-și pierduseră această calitate în urma unui act samavolnic²; românii din dreapta și din stânga Prutului nu au devenit altceva doar prin faptul că fuseseră despărțiți, prin actul arbitrar al URSS. Nu existau două popoare române³, așa cum nu au existat două popoare germane ori vietnameze – care, divizate fiind, se constituiseră în mod separat, ca „națiuni multisistem”⁴, lucru care nu s-a întâmplat în cazul României, când Basarabia a fost înghițită în imperiul rus. Dreptul la autodeterminare aparține unui popor alcătuind aceeași națiune și nu unui segment din acesta (vezi încercarea Cataloniei de a se desprinde de Spania, care a primit o replică generală de respingere).

Declarația de independență a Republicii Moldova reprezintă, categoric, un eveniment extraordinar, mult așteptat de întreaga suflare românească, dar care nu a fost dus până la capăt – neavând loc acea *restitutio in integrum* la care românii, la fel ca alte popoare, aveau și ei dreptul⁵. Că era vorba doar de primul pas, similar cu cel al Sfatului Țării de pe 24 ianuarie 1918 – stat român independent, pentru ca la 27 martie 1918 să se facă pasul

1. Ion Diaconu, *Tratat de Drept Internațional Public*, vol. 1, Lumina Lex, București, 2002, pp. 306-315.
2. Referitor la identitatea cultural-lingvistică ca factor determinant al unei națiuni, vezi *Politica externă și diplomația României...*, vol. 1, ed. cit., pp. 110-113, precum și A.D. Xenopol, *Națiunea română*, Albatros, București, 1999.
3. Referitor la originile poporului român, unitatea lingvistică și problema continuității daco-romane, vezi G.I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric. Poporul român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, pp. 83 și urm.
4. Ion M. Anghel, *Subiecte de drept internațional*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Lumina Lex, București, 2002, pp. 196-201.
5. Ion M. Anghel, „Basarabia – pământ românesc”, art. cit., p. 219.

unirii cu Țara – rezultă și din discuția avută de persoana care a participat la redactarea Declarației, cu Mircea Snegur; acesta avea în vedere ruperea de Moscova – „Să ne declarăm independența. Apoi, vom vedea”; explicația era că nu se puteau angaja mai mult atunci, pe loc¹; poate că, într-un fel, aveau dreptate, așa cum au arătat-o conflictul militar de la Tiraspol sau pretenția populației găgăuze la autodeterminare.

Dar, de la această ceremonie, de pe 27 august 1991, desfășurată în fața a peste o jumătate de milion de participanți, au lipsit reprezentanții oficiali ai URSS, precum și cei ai României. Persoana sus-menționată mărturisise regretul de a nu fi avut inspirația ca, pe una din foile ce i le dădea lui Snegur spre a le citi, să fi scris și fraza „Ne unim cu Țara.”; ar fi fost extraordinar².

România a fost primul stat care a recunoscut Republica Moldova (28 august 1991), ca stat independent și partener în viața internațională, în locul unirii, care a fost ratată. Au urmat apoi, așa cum era și normal, o serie de acțiuni întreprinse de România pentru recunoașterea statalității Republicii Moldova în lume și sprijinul în dezvoltarea ei ca atare, a căror importanță nu poate fi pusă în discuție³, dar nu suficiente totuși, în opinia mea – dovada constituind-o faptul că relațiile româno-moldovene apar ca orice alte relații interstatale pe care le are România și nu marchează caracterul lor aparte, în lumina preocupărilor de reîntregire⁴. Adevărul este că evenimentul secolului – prăbușirea regimului comunist – a creat condiții ideale pentru ieșirea Basarabiei de sub stăpânirea rusească, dar nu a generat, după o jumătate de secol, un entuziasm și o stare de spirit cu totul speciale în rândul românilor, care să spargă cadrul existent și să forțeze evoluția până la capăt; concetățenii noștri erau obișnuiți cu frontiera pe Prut, fiind preocupați de accesarea României în UE și în NATO, în vreme ce românii din stânga Prutului s-au mulțumit cu faptul că nu mai erau sub stăpânire străină; mult mai grav este că România nu a avut un program special în acest sens.

Amânarea *sine die* a reîntregirii țării, această reunificare a tuturor românilor, în condițiile globalizării, care în mod inevitabil are loc sub forma integrării europene – un proces care a condus la dezindustrializarea și deșertificarea demografică a României –, ne pune pe toți, și România, și Republica Moldova, în situație de inferioritate în raport cu celelalte state; interesele noastre au mai puține șanse să fie promovate, fiind în pericol însăși existența noastră ca națiune.

5

În condițiile în care, alături de URSS, doar RSS Bielorusia și RSS Ucraina au mai avut calitatea de actor al vieții internaționale⁵, Basarabia putea să facă parte din comunitatea internațională ca stat independent și suveran abia după Declarația de independență. România a fost primul stat care a recunoscut independența Republicii Moldova, iar pe 29 august, România și Republica Moldova au stabilit relații diplomatice.

De aceea segmentul din întregul parcurs al activității mele ca diplomat (1959-1996), legat de Basarabia, îl reprezintă în principal acțiunile de relații româno-sovietice, cu efectele sale și asupra acesteia.

1. Aurel-Mătășaru, *op.cit.*, pp. 70-71.

2. *Ibidem*, p. 75.

3. Marcel Dinu, Gheorghe Săvuică, „Considerații privind relațiile României cu Republica Moldova”, în Ion M. Anghel (coord.), *Politica externă și diplomația României...*, ed. cit., pp. 224-241.

4. Ion M. Anghel, „Basarabia – pământ românesc”, art. cit., pp. 225-227.

5. Acestea două figurează ca semnatare ale Tratatului de pace cu România (Paris, 1947) și au participat la ONU și la alte conferințe internaționale, ca atare.

Mărturisesc că cele mai dificile momente din negocieri au fost cu delegațiile sovietice, întrucât nici modul de gândire, nici interesele nu erau aceleași, în vreme ce punctul lor de vedere trebuia să primeze; delicate, pentru că România făcea parte din același bloc și, în condițiile hegemoniei URSS, era de neconceput să li se spună ceva ce nu le-ar fi convenit – cel puțin înaintea URSS; riscante, pentru că preopinutul rus nu era obișnuit să i se pună în discuție pretențiile. De regulă, inițiativa negocierilor venea de la ei și acestea vizau doar problemele care îi interesau.

Limitându-mă doar la unele dintre aceste acțiuni diplomatice, aș aminti mai întâi Acordul în domeniul asistenței sociale, negociat și semnat la București, în 1960, când delegația sovietică pretindea ca cetățenilor sovietici rezidenți în România să li se aplice legea sovietică pentru fixarea pensiei, ceea ce constituia un export de jurisdicție sovietică în România; Acordul de desființare a vizelor de călătorie între România și URSS, negociat la Moscova și apoi la București, document de mare interes, în principal pentru vizitele reciproce ale românilor din dreapta și din stânga Prutului. Partea sovietică avea rețineri în liberalizarea legăturilor, mențineau formalități prin care blocau aceste vizite. Cât de restrictivi erau sovieticii în abordarea problemelor și modul lor ultimativ de a bloca discuțiile e dovedit de faptul că, după stabilirea textului, a doua zi, când trebuia să-l semnăm, nu au mai venit: delegația se pregătea să plece la Moscova pentru că nu se mai agreea o prevedere asupra căreia conveniserăm. A trebuit să vin în întâmpinarea lor pentru a reglementa totuși această problemă importantă pentru România.

În discuțiile din cadrul Comisiei mixte pentru verificarea liniei de frontieră româno-sovietică, la care am participat în anii '80, pozițiile erau diferite, chiar diametral opuse, și cu greu am putut ajunge la un punct de vedere comun. Concluziile trebuiau să fie în avantajul părții sovietice. Au existat momente când dialogul era tensionat și cu reproșuri. Am descris în câteva rânduri¹ eternul lor obicei de a-și rotunji teritoriul acaparat², dar nu pot să nu amintesc de momentul când, în urma constatărilor făcute de cartografi, s-a pus problema ca Insula Maican să treacă la România, insulă luată de URSS din 1940; reprezentanții sovietici s-au opus însă cu înverșunare, pretinzând că *principiul mobilității frontierei pe apele curgătoare*, care stătea la baza verificărilor pe care tocmai le făceam, nu s-ar aplica și în cazul insulelor pe care le dețineau ei din 1940, deși acestea se aflau la sud de talveg. Pretindeau ca lacul de liniștire situat pe teritoriul României de la hidrocentrala Stâncă-Costești să fie împărțit cu URSS pe motiv că un segment din albia Prutului are un debit de apă mai redus. Am purtat o discuție aprinsă și despre frontiera de pe Brațul Chilia, plasată pe golful Musura în loc de canalul navigabil Starâi Stambul, așa cum se prevăzuse la Congresul de la Berlin, din 1878 – ceea ce însemna că România a rămas fără ieșire navigabilă la Marea Neagră. România a mai protestat și în ce privește deschiderea navigației internaționale pe brațul Chilia, o acțiune în afara reglementărilor existente.

Ca acțiune diplomatică cu Republica Moldova, aș menționa cele două runde de negocieri pe care le-am purtat cu o delegație a MAE a Republicii Moldova la București și Chișinău (1995-1996) pentru încheierea unui tratat politic de bază (noi îl numeam *tratat de frățietate*, iar Republica Moldova, *de prietenie*, așa cum avea ea acorduri încheiate cu alte state), când am constatat că Republica Moldova avea o cu totul altă viziune despre relațiile dintre cele două state. În vreme ce România avea în vedere condamnarea Pactului

1. Ion M. Anghel, „Tratate și... tratate”, în *Pagini din diplomația României*, vol. 2, ed. cit., pp.135-165.
2. Referitor la metoda rotunjirii, spre a rupe cât mai mult din teritoriul României (demersuri făcute la Moscova pentru restituirea Ținutului Herța, ocuparea insulelor de la sud de Brațul Chilia ș.a.), vezi Ion Constantin, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei*, Editura Enciclopedică, București, 1995, p. 215; *Politica externă și diplomația României...*, ed. cit., p. 169.

Ribbentrop-Molotov, Republica Moldova îl invoca pentru a-și fundamenta statalitatea; o situație pe care nu puteam să o înțeleg: invocarea unui act criminal, condamnat în opinia publică, în baza căruia românii din Basarabia au fost subjugați pentru o perioadă de 50 de ani, spre a-și fundamenta statalitatea Republicii Moldova.

6

Visul unei Europe Unite în epoca globalizării desenează în mod firesc o perspectivă de soluționare a problemelor de nivel interstatal, inclusiv ale celor blocate până acum, de pildă, revenirea Republicii Moldova și Bucovinei de Nord, rupte din teritoriul României pe căi nelegitime. Cu toate acestea, lucrurile stau blocate de trei decenii, în vreme ce în lume are loc procesul de lichidare a statelor divizate sau a națiunilor multisistem (Germania, China, Vietnam ș.a.).

Încrezător în dreptate, îmi exprimam speranța că, la un moment dat, deși exista o tergi-versare – acțiunea de reîntregire ar fi trebuit să aibă loc încă din 1991, de la proclamarea independenței Republicii Moldova –, pe parcurs va avea loc realizarea dezideratului nostru, în cadrul Uniunii Europene. Mi-am imaginat că împreună fiind în UE, România și Republica Moldova s-ar reîntregi (sau, chiar dacă numai România s-ar fi aflat în UE, Republica Moldova va veni totuși spre România), dar Republica Moldova nu a accedat încă în UE și nu se știe când va avea loc acest lucru.

Notăm că integrarea europeană, împreună cu toate consecințele pe care le generează, nu se înscrie însă pe direcția realizării unității naționale a statelor membre ale UE (statele sale membre, din poziția statutului pe care îl au, cu teritoriile și populația aferentă, constituie punct de plecare – un *datum*, și nu un obiectiv al UE); chiar dacă nu exclude în mod formal unificarea (deși soluționarea unei asemenea probleme reprezintă o condiție la aderare, pentru că UE nu poate prelua ea situațiile conflictuale cu care pot veni noii membri), preocupările UE – organizație economică – se circumscriu în limita organizării și desfășurării activităților din spațiul european, așa cum este el constituit și în niciun caz nu își asumă obiective de refacere a unității naționale, asemenea obiective nefăcând parte din acțiunile de politică externă și securitate comună ale sale.

Problemele legate de interesele naționale, precum și *conștiința națională* sau *identitatea națională* nu intră în preocupările UE; dimpotrivă, regionalizarea, dublată fiind de reducerea rolului pe care îl mai au statele membre în urma transferului atributelor lor de suveranitate la UE, ca și formarea *valorilor europene* (cetățenia europeană, identitatea și conștiința europeană ș.a.), merg tocmai în direcția opusă preocupărilor de refacere a unității naționale, chiar dacă un asemenea obiectiv al unui stat ar fi legitim. În măsura în care o atare acțiune se realizează fără a pune probleme UE, aceasta reprezintă o chestiune care privește statul în cauză, pentru că UE nu constituie o alianță militară și nu-și pune problema să se implice într-o asemenea acțiune, de modificare a frontierelor statelor sale membre¹.

Reprezintă eternizarea efectelor Pactului Ribbentrop-Molotov o incapacitate, o aberație sau ceva premeditat? Această inabilitate, lipsa de viziune a guvernanților, apare ca un eșec al românilor, ce va fi taxată ca atare de istorie și nu este spre onoarea lor.

1. Ion M. Anghel, *Politica externă a României cu privire la Basarabia reflectată în activitatea diplomaților săi*, Universul Juridic, București, 2016, p. 386.